

કાળા નાણાંનાં સર્જનનાં કારણો અને તેની અસરો

Dr. Madhuben S. Fadadu
Associate Professor in Economics

વર્તમાન સમયમાં ભારતમાં ગરીબી, બેકારી, વસ્તીવધારો, આવકની અસમાનતા તેમજ કુળાવા જેવી સમસ્યાઓ જાણે કે કાયમી મહેમાન બની ગયેલ છે એવી એક અતિ ગંભીર અને કોયડા સમાન બની ગયેલ સમસ્યા હોય તો એ કાળા નાણાંની સમસ્યા છે. આજના આધુનિક યુગમાં જ્યારે વિશ્વ વૈશ્વિકીકરણની દિશા તરફ આગળ વધી રહ્યું છે, ત્યારે અર્થતંત્રમાં પારદર્શિતા અને નૈતિકતાનું મહત્ત્વ સવિશેષ હોય છે પરંતુ તેના સ્થાને કાળા નાણાંની સમસ્યા વિકટ સ્વરૂપે ઉભરી રહી છે જે કાળા માથાના માનવીના કાળા વિચારોનું પરિણામ છે. જેનો પ્રભાવ આર્થિક, સામાજિક, રાજકીય અને નૈતિક જીવન પર પડ્યા વિના રહેતો નથી. અરબોની માત્રામાં આવક અને સંપત્તિની નોંધ હિસાબી ચોપડાઓમાં કરવામાં આવતી નથી આવા બિનહિસાબી નાણાંને આપણે કાળા નાણાં તરીકે ઓળખાવીએ છીએ. આજે ભારત સહિત વિશ્વના ઘણાં દેશોમાં કાળું નાણું એક ગંભીર સમસ્યા બની ચુકી છે. આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓના અંદાજ અનુસાર ભારતમાં દર વર્ષે રૂ. 6 થી 9 લાખ કરોડનું એટલે કે દેશના કુલ GDPના લગભગ 20% જેટલું કાળું નાણું અર્થવ્યવસ્થાથી બહાર રહે છે એવું માનવામાં આવે છે.

• કાળું નાણું એટલે શું ?

કાળું નાણું એ એવું નાણું છે કે જે દંડનીય અથવા ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓમાંથી મેળવવામાં આવે છે અને જેના પર કોઈ કરવેરો ભરવામાં આવતો નથી. આ નાણું સામાન્ય રીતે કરચોરી,

લાંચ, ભ્રષ્ટાચાર, હવાલા વ્યવહાર, ટેક્સ હેવન, નકલી ચલણી નોટો, દારૂનો કાળાબજાર, ગુનાઓ કે અન્ય અનૌપચારિક આર્થિક પ્રવૃત્તિઓમાંથી મેળવવામાં આવે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો કાળું નાણું એ આવકનો એવો સ્ત્રોત છે જે અધિકૃત રીતે જાહેર કરાયેલો નથી અને જેના પર સરકારને કોઈ કર આવક મળતી નથી.

ભારતીય નાણાં મંત્રાલય અને આવકવેરા વિભાગ અનુસાર કાળું નાણું એ આવકનો એવો સ્ત્રોત છે કે જેનું સંપૂર્ણ પદ્ધતિસર પન્નાવલિમાં દસ્તાવેજીકરણ થયેલું નથી અને જેના પર કાયદેસર કર ભરવામાં આવ્યો નથી.

ઉદાહરણ સ્વરૂપે નોંધી શકાય કે કોઈ એક ઉપાદક મબલાખ નફાની કમાણી કરે છે, પરંતુ તેનો પૂરતો હિસાબ સરકારને ન આપે તો તે ટેક્સ ચુકવવાથી બચી જાય છે; આ કમાણીને કાળું નાણું કહી શકાય. તેમજ કોઈ સરકારી અધિકારી દ્વારા લાંચ સ્વરૂપે નાણાં લેવામાં આવે તો તે પણ કાળું નાણું જ કહી શકાય. નકલી દવાના વેચાણથી પ્રાપ્ત થયેલી કમાણી પણ કાળું નાણું કહેવાય. આમ મોટા પાયા પર વહીવટો થાય છે, પરંતુ તેની હિસાબી ચોપડાઓમાં નોંધ ન થયેલી હોય તો બધું કાળું નાણું છે.

• કાળા નાણાંના સર્જનનાં કારણો :

કાળા નાણાંનાં સર્જન માટે અનેક કારણો જવાબદાર છે જે આર્થિક, નીતિગત, સામાજિક અને સંસ્થાગત સ્તરે જોવા મળે છે. જેમાંનાં કેટલાંક મહત્ત્વનાં કારણો આ પ્રમાણે છે.

(1) મોંઘવારી અને નાણાંના મૂલ્યમાં થતો જતો ઘટાડો:

લગભગ 1956થી ભારતમાં ભાવવધારાની સ્થિતિ સર્જાયેલ છે જે આજે પણ ચાલુ જ છે. સતત નાણાંના મૂલ્યમાં થતા જતા ઘટાડાને કારણે

લોકોની વાસ્તવિક આવકમાં ઘટાડો થતો જાય છે. આથી પોતાના જીવનઘોરણને ટકાવી રાખવા કરચોરીનો આશ્રય લેવામાં આવે છે અને લોકો લાંચ-રુશ્વતનો સહારો લેવા તૈયાર થાય છે.

(2) કરવેરાનું માળખું અને તેનું પ્રમાણ:

ભારતીય કરવેરાના માળખામાં પ્રત્યક્ષ કરવેરાનો દર ઊંચો જોવા મળે છે આથી કરચોરી સામાન્ય બાબત બની ગઈ છે. મનોવૈજ્ઞાનિક કારણ છે કે રૂ.100ની કમાણી ઉપર રૂ.30 ટેક્સ આપવાની તુલનામાં રૂ.30ની ટેક્સ ચોરી સરળતાથી કરી શકાતી હોય તો તે વ્યક્તિ કરચોરીનો રસ્તો જ પસંદ કરે છે. ઘણા ઉદ્યોગપતિઓ અને વ્યક્તિગત લોકો પોતાની આવક ઓછી બતાવીને કર ચૂકવવાનું ટાળે છે.

(3) જાહેર ખર્ચ:

સરકાર દ્વારા મોટા પ્રમાણમાં જાહેર ખર્ચ કરવામાં આવે છે, પરંતુ અયોગ્ય વહીવટી તંત્ર કે વ્યવસ્થા તંત્રના કારણે લોકો દ્વારા કરવામાં આવેલી બચતો જાહેર કાર્યક્રમમાં વપરાય છે અને બચત સ્વરૂપનું સફેદનાણું કાળાં નાણાંમાં ફેરવાય જાય છે.

(4) નીતિમત્તાનું સ્તર:

વર્તમાન સમયમાં લોકો નૈતિક મૂલ્યોથી પર થતા જાય છે, જૂઠું બોલવું, લાંચ, રુશ્વત, ભ્રષ્ટાચાર, ચોરી કરવી, દાણચોરી વગેરે સામાન્ય બની ગયેલ છે. કાળા નાણાંના સર્જન માટે આ એક સૌથી મોટું કારણ ગણાવી શકાય. ભારતમાં કરચોરી માટે ધનિક વર્ગ, અધિકારી વર્ગ, સરકારી કર્મચારી વર્ગ તથા રાજકારણી વિશેષ જવાબદાર છે. નોકરી, ટેન્ડર, લાયસન્સ વગેરે માટે લાંચ સ્વરૂપે લેવામાં આવતા નાણાં કાળા નાણાંમાં વધારો કરે છે.

(5) સહકારી બેન્કોનાં લોકરો:

આજે સહકારી બેન્કોનાં લોકરો કાળા નાણાંના સંગ્રહ માટેનું આશ્રય સ્થાન બની રહ્યાં છે. જેમાં સહકારી બેન્કોના ડિરેક્ટરોની મોટી ભૂમિકા રહી છે. બેન્કને ચોપડે લોકર ખાલી હોવાનું દર્શાવાય છે અને કાળું નાણું ધરાવનારને લોકર ઓપરેટ કરવા દેવામાં આવે છે. આથી તેના સંગ્રહનો પ્રશ્ન હલ થઈ જતાં લોકો ઝડપથી સફેદ નાણાંને કાળા નાણાંમાં ફેરવવા સફળતા મેળવી રહ્યા છે.

(6) બિન પારદર્શક રાજકીય દાન અને ચૂંટણી ખર્ચ:

આજે કોઈપણ વ્યક્તિ કાળા નાણાં વિના ચૂંટણી લડી શકતો નથી. વિશેષજ્ઞ સમિતિઓએ જણાવ્યું છે કે ચૂંટણીઓમાં મોટા પ્રમાણમાં કાળા નાણાંનો ઉપયોગ થાય છે અને ફરીથી કાળું નાણું સમાજમાં આવે છે. આમ બિનપારદર્શક રાજકીય દાન અને ચૂંટણી ખર્ચથી કાળા નાણાંની સમસ્યા વધુ વકરે છે.

(7) ખામીયુક્ત વહીવટી તંત્ર:

જ્યાં વહીવટી તંત્ર જ ખામી ભરેલું હોય, જ્યાં ટેક્સ વિભાગ, ચેકીંગ મશીનરી, ઈન્કમ ટેક્સ રેડ વગેરે યોગ્ય રીતે કામ ન કરતા હોય અથવા તંત્રની મિલીભગત હોય તો ત્યાં કાળા નાણાંનો વધારો સરળતાથી થાય છે.

(8) રોકડ આધારિત અર્થવ્યવસ્થા:

વિકસિત રાષ્ટ્રોની તુલનાએ ભારત જેવા વિકાસ સાધતા દેશોમાં બેન્કિંગ નાણાંનો ઉપયોગ ઓછો થતો જોવા મળે છે. મોટા ભાગના વ્યવહારો રોકડમાં થાય છે અને રોકડમાં થતા નાણાકીય વ્યવહારોમાં કાળા નાણાંની સંભાવના વધુ હોય છે.

(9) અપરાધજનક અને ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ:

ભારતમાં અપરાધજનક અને ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ મોટા પાયા પર ફળીફૂલી છે. જેમાં દેહ વ્યાપાર, નશીલા મતલબ કેફીલા પદાર્થોનો કારોબાર, દાણચોરી, માનવ તસ્કરી વગેરેમાંથી પ્રાપ્ત થતું નાણું કાળું નાણું હોય છે.

(10) કાયદેસર વસ્તુનું બિનકાયદેસર વેચાણ:

કાયદેસર વસ્તુનું પણ જો ખોટી રીતથી, ખોટા હેતુથી કે નિયમોના ઉલંઘન સાથે વેચાણ થાય તો તે બિનકાયદેસર બની જાય છે. તે સમાજ અને અર્થતંત્ર માટે હાનિકારક તો છે જ સાથે ભ્રષ્ટાચારમાં પણ વધારો થાય છે અને કાળાં નાણાંનું સર્જન થાય છે.

(11) કરચોરી:

ભારતીય અર્થવ્યવસ્થામાં કાયદાઓ ઘડાય એ પહેલાં તેની છટકબારીઓ શોધાય જાય છે. કરચોરી માત્ર આર્થિક ગુનો જ નથી પણ તે રાષ્ટ્રની વૃદ્ધિ અને સમૃદ્ધિ માટે અવરોધક છે. અહીં વ્યક્તિ અથવા સંસ્થા સરકારને ચુકવવાની કર રાશિ છુપાવે છે. કરચોરી એ કાળાં નાણાંની ઉપજનો મુખ્ય સ્ત્રોત છે.

(12) બેનામી સંપત્તિ:

આ એક આવકવેરા અને સંપત્તિ સંબંધિત ગેરકાયદેસર વ્યવહાર છે. જેમાં સંપત્તિ કોઈ એક વ્યક્તિના નામે ખરીદવામાં આવે છે, પરંતુ હકીકતમાં તેનો માલિક બીજી વ્યક્તિ હોય છે આનાથી કરચોરીમાં વધારો થાય છે. કાળા નાણાંનો પ્રવાહ વધે છે અને દેશના અર્થતંત્રને નુકસાન પહોંચાડે છે.

(13) નકલી બિલિંગ અને બિન હિસાબી વ્યવહાર:

અહીં માલ કે સેવા ખરેખર વેચવામાં ન આવી હોય છતાં તેના બનાવટી બિલ તૈયાર કરવામાં આવે છે. જેનો ઉદ્દેશ આવક છુપાવવાનો

હોય છે. બિનહિસાબી વ્યવહાર અધિકૃત હિસાબમાં દાખલ થતો નથી અને કાળા નાણાંના પ્રમાણમાં ઉમેરો થાય છે.

(14) દેશની છબી પર અસર:

કાળા નાણાંના પ્રમાણના કારણે આંતરરાષ્ટ્રીય વિશ્વસનીયતામાં ઘટાડો થાય છે. ભ્રષ્ટાચારી દેશની છાપ સાથે દેશની ઓળખ અપાય છે. વિદેશી સહાય તેમજ સહયોગમાં અડચણ ઉભી થાય છે. વિશ્વ સ્તરે દેશના નેતાઓ અને બિઝનેસમેનની છબી ખરાબ થાય છે. સાંસ્કૃતિક અને નૈતિક મૂલ્યો પર અસર થાય છે. પર્યટન અને વૈશ્વિક આકર્ષણમાં ઘટાડો થાય છે. વિદેશી દૂતાવાસો અને રાજકીય સબંધો પર પણ અસર થાય છે.

• કાળા નાણાંની અસરો :

કાળા નાણાંના સર્જન થવા પાછળ અનેકવિધ કારણો જવાબદાર છે, પરંતુ આ કાળું નાણું ખુબ જ ગંભીર અસરો ઉભી કરે છે. કાળા નાણાંથી સર્જાતી સર્વક્ષેત્રીય અસરો આ પ્રમાણે નોંધી શકાય.

(1) આર્થિક વિકાસ પર અસર:

કાળું નાણું સરકારી તિજોરીની આવકમાં ઘટાડો કરે છે. સરકારને મળવાપાત્ર કર જમા થતો નથી. આથી નાણાકીય વ્યવસ્થા ઓછી અથવા અપૂર્ણ હોવાથી સરકારે આમજનતા માટે જે આરોગ્ય, શિક્ષણ, પાયાની સવલતો વગેરે પૂરી પાડવા માટે જે રોકાણ કરવું જોઈએ તે શક્ય બની શકતું નથી અને આર્થિક વિકાસ રૂંધાય છે.

(2) આર્થિક અસમાનતામાં વધારો થાય છે:

દેશમાં આર્થિક વિકાસ થાય છે ત્યારે આવક અને સંપત્તિમાં પણ વધારો થાય છે અને તેની અસમાન વહેંચણી થાય તો તેનાથી ધનિકોની

આવકમાં અસાધારણ વધારો થાય, પરંતુ ગરીબોની આવકમાં યોગ્ય વધારો થતો નથી. મુઠ્ઠીભર લોકોની આવક અને સંપત્તિમાં ઘણો મોટો વધારો થાય છે જ્યારે ગરીબોની આવક ન વધતાં ગરીબ વધુ ગરીબ અને ધનિક વધુ ધનિક બને છે અને અસમાનતાની ખાઈ વધુ પહોળી બને છે.

(3) કુગાવાને ઉત્તેજન મળે છે:

કાળા નાણાંનો ચલણવેગ સફેદ નાણાંની સરખામણીમાં વધુ હોય છે અને કાળા નાણાં મોટા ભાગે બિન ઉત્પાદક ક્ષેત્રોમાં રોકવામાં આવે છે. આથી ઉત્પાદક વપરાશી ચીજવસ્તુઓની માંગની તુલનાએ પુરવઠો ઓછો રહેવાથી ભાવસપાટી વધુ ઊંચકાય છે. લોકોની ખરીદશક્તિમાં ઘટાડો થાય છે. આમ કાળા નાણાંના લીધે કુગાવાને વધુ બળ મળે છે.

(4) સામાજિક અન્યાય સ્થાપિત થાય છે:

કાળા નાણાંની એક ગંભીર અસર કહી શકાય કે તેના કારણે સામાજિક ન્યાય સ્થાપિત કરવાનું મુશ્કેલ બની જાય છે. કાળું નાણું માત્ર આર્થિક નુકસાન જ નથી કરતું પણ સમાજમાં ન્યાયી અને સમતાવાદી માળખાને હ્યમચાવી નાંખે છે. તે લાયકાતથી વધુ પૈસાને મહત્ત્વ આપે છે. ગરીબોને ન્યાયથી દૂર કરે છે અને સમાજમાં ભેદભાવ વધારે છે. લોકોને ન્યાય ન મળતાં આક્રોશ વધે છે. સમાજ ધીરજ ગુમાવે છે અને ન્યાયની સ્થિરતા ખતમ થઈ જાય છે. આ સામાજિક અસંતુલન કાળા નાણાંના ફેલાવાના કારણે ઉભું થાય છે.

(5) રિઝર્વ બેન્ક તથા નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા સંચાલિત નીતિઓમાં ધારી સફળતા મળતી નથી:

કાળા નાણાંની સમગ્ર અર્થતંત્ર પર ઘણી ગંભીર અસરો પડે છે. સાથે-સાથે કાળા નાણાંનો

પ્રભાવ સીધી કે આડકતરી રીતે રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઇન્ડિયાની કામગીરી પર પડ્યા વગર રહેતો નથી. કાળાં નાણાંમાં મોટા ભાગે રોકડ રકમનો ઉપયોગ થાય છે. જેમાં નકલી નોટો પણ સામેલ હોય તેવું બની શકે છે. તેવા સંજોગોમાં ચલણની ગુણવત્તા જાળવવી મુશ્કેલ બની જાય છે. રિઝર્વ બેન્કની નાણાકીય નીતિના ઘડતરથી લઈને અમલ સુધીમાં કાળું નાણું RBIની ભૂમિકા વધુ જટિલ અને પડકારજનક બનાવી દે છે.

(6) નૈતિક જીવન પર અસર:

કાળું નાણું સમાજના નૈતિક મૂલ્યો, માનવીઓની આત્મચેતના અને જીવન જીવવાની સાચી દિશા ખોરવી નાંખે છે. લોકોમાં ઈમાનદારીનાં મૂલ્યો ઓછાં થવા લાગે છે. જ્યારે લોકો જુએ છે કે ભ્રષ્ટ લોકો વધુ વૈભવશાળી અને સફળ બનતા જાય છે ત્યારે સત્કર્મમાં વિશ્વાસ રાખનાર લોકોમાં નિરાશા છવાઈ જાય છે. માણસો નૈતિક રીતે પછાત બનતા જાય છે. જીવનમાં સત્યતા, પરિશ્રમ, વૈરાગ્ય જેવાં મૂલ્યો લુપ્ત થવા લાગે છે. આર્થિક પછાતપણાં કરતાં નૈતિક પછાતપણું વધુ ભયંકર કહી શકાય.

(7) નોકરીયાત અને મધ્યમ-વર્ગ પર વધુ માર પડે છે:

નોકરીયાત તથા મધ્યમ વર્ગના લોકો મહેનતથી કમાય છે અને કરની ચુકવણી કરે છે, પરંતુ કાળા નાણાંના કારણે તેમને મોંઘવારી, આવકમાં અસમાનતા, શિક્ષણ, આરોગ્ય જેવી જરૂરી સેવાઓની અછત અને નોકરીમાં પ્રગતિના અભાવનો સામનો કરવો પડે છે. કાળા નાણાં મોટા પ્રમાણમાં રિયલ એસ્ટેટમાં રોકાય છે જેના કારણે જમીન અને મકાનના ભાવો વધતાં મધ્યમ વર્ગ માટે પોતાનું ઘર ખરીદવું અઘરું બની જાય છે.

નોકરિયાત વર્ગના ફિક્સ પગાર પર જીવતા લોકો માટે જીવનઘોરણ જાળવવું મુશ્કેલ બની જાય છે.

- કાળાં નાણાં સંબંધિત મહત્વપૂર્ણ આંકડા અને માહિતી:

ભારતમાં કાળા નાણાં સામેના પગલાં, દરોડાઓ, વિદેશી બેનામી ખાતાંઓ અને ટેક્સ ચોરી સામેની જે કામગીરી કરવામાં આવે છે. તેમાં 2023 અને 2024 દરમિયાન ભારત સરકાર અને સંબંધિત એજન્સીઓ દ્વારા જાહેર કરાયેલ કાળા નાણાં સંબંધિત મહત્વપૂર્ણ આંકડા અને માહિતી નીચે મુજબ રજૂ કરવામાં આવી છે.

(1) વિદેશી બેન્ક ખાતાંઓ અને રોકાણ:

કાળાં નાણાંની સમસ્યાએ લગભગ દરેક ક્ષેત્રમાં પગ પેસારો કરી લીધેલ છે. ખરેખર કાળા નાણાંનું ચોક્કસ પ્રમાણ કેટલું છે તેના વિશે આંકડાકીય માહિતી આપવી કઠિન હોય છે. કારણ કે તે નાણાં ગેરકાયદેસર રીતે ઉભા કરવામાં આવેલા હોય છે અને સરકારી રેકોર્ડમાં દર્શાવતા નથી. SWISS Bank Data 2022 અનુસાર ભારતીયો દ્વારા સ્વિસ બેંકમાં મુકાયેલાં નાણાં રૂ.30,000 કરોડ હોવાનું મનાય છે. 2023માં ભારતીયોના સ્વિસ બેન્કમાં મૂડીમાં થોડો વધારો થયો હતો. જે રૂ.35,000 કરોડથી વધુ હોવાનો અંદાજ છે. જો કે અહીં સરકારનું એવું માનવું છે કે આ સમગ્ર રકમ કાળું નાણું નથી. તે વ્યવસાય કે રોકાણના રૂપમાં હોઈ શકે છે. તેમજ 2024 માં 12 થી વધુ નવા વિદેશી ખાતાધારકો સામે તપાસ હાથ ધરવામાં આવી છે.

(2) બેનામી સંપત્તિ કેસ:

આ ઉપરાંત 2023 અને 2024માં બેનામી ટ્રાન્ઝેક્શન એક્ટ હેઠળ કાર્યવાહી વધુ તેજ કરવામાં આવી છે. 2023માં લગભગ રૂ.3400 કરોડની બેનામી સંપત્તિઓ અદાલતમાં જપ્ત કરવામાં

આવી. Enforcement Directorate (ED) દ્વારા 2023-24માં કુલ રૂ.8000 કરોડથી વધુની સંપત્તિ જપ્ત કરવામાં આવી.

(3) ઈન્કમ ટેક્સ દરોડા અને તપાસ:

2023માં ઈન્કમ ટેક્સ વિભાગે લગભગ 750થી વધુ દરોડા અને તપાસો હાથ ધરી હતી. આ દરોડામાં કુલ મિલકત અને રોકડ મળીને લગભગ રૂ.1100 કરોડથી વધુનો ખુલાસો થયો હતો. માત્ર ફેબ્રુઆરી 2023 સુધીમાં 400 થી વધુ કેસોમાં બિનઘોષિત આવક મળીને રૂ.5500 કરોડથી વધુ પ્રાપ્ત થઈ હતી. જાન્યુઆરી થી મે 2024ના ગાળામાં 300થી વધુ દરોડા પાડવામાં આવ્યા હતા અને રૂ.600 કરોડથી પણ વધુ અઘોષિત સંપત્તિ મળી આવી હતી.

(4) PMLA હેઠળ કાર્યવાહી:

2023-24માં PMLA હેઠળ 600 થી વધુ તપાસો કરવામાં આવી જેમાં રૂ.20,000 કરોડથી વધુની સંપત્તિ જપ્ત કરવામાં આવી. આ ઉપરાંત અનેક રાજકારણીઓ અને બિઝનેસમેન સામે તપાસ ચાલુ છે.

(5) જમીન અને રિયલ એસ્ટેટમાં કાળું નાણું:

રિયલ એસ્ટેટમાં રોકાણને કારણે 40% થી વધુ લેન-દેન કાળાં નાણાંથી થતું હોવાનું અંદાજવામાં આવે છે. 2023 અને 2024 માં ઘણા બિઝનેસ સામે આવકવેરા વિભાગ દ્વારા દરોડાઓ હાથ ધરાયા જેમાં ખાસ કરીને મહારાષ્ટ્ર, ગુજરાત, દિલ્હી અને કર્ણાટકનો સમાવેશ થાય છે.

(6) વિશિષ્ટ કિસ્સાઓ:

2023માં મહારાષ્ટ્રના બિલ્ડર સામે દરોડા દ્વારા રૂ.390 કરોડની રકમની અઘોષિત આવક મળી આવી હતી. પશ્ચિમ બંગાળમાં રાજકારણ સાથે સંકળાયેલા વેપારીઓ પાસેથી રૂ.50 કરોડની રોકડ

અને સોનું જપ્ત કરવામાં આવેલ હતું. 2024 માં મધ્યપ્રદેશ અને ઉત્તરપ્રદેશમાં માઈનિંગ માફિયાઓ સામે દરોડા દ્વારા રૂ.250 કરોડની સંપત્તિ મળી આવી હતી. તેમજ દિલ્હી અને દુબઈ વચ્ચે હવાલા રેકેટ ચાલતું હતું જેમાં રૂ.1200 કરોડનું નાણું ટ્રાન્સફર થયું હતું.

(7) N.D.A. સરકારનાં પગલાં:

દિગ્ગજો માટે IT return વિધિવત ભરવો ફરજિયાત બનાવવામાં આવેલ છે. AIS (Annual Information Statement) અને TIS (Taxpayer Information Summary) દ્વારા બિન ઘોષિત આવક પડકારવાનું કાર્ય ચાલુ છે તેમજ Digital Payments અને UPI ના પ્રચારથી કાળાં નાણાંના પ્રમાણને ઘટાડવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

• કાળા નાણાંનું નિવારણ :

વર્તમાન સમયમાં હરિત ક્રાંતિ, શ્વેતક્રાંતિ, નીલી ક્રાંતિ, પીળી ક્રાંતિ જોવા મળે છે, પરંતુ આજે દેશમાં જરૂર છે આધ્યાત્મિક ક્રાંતિની. લોકોને એ સમજ પુરી પાડવાનો સમય પાકી ગયો છે કે શુદ્ધ નાણું એ છે કે જે કર્મયોગના સિદ્ધાંત અનુસાર પ્રાપ્ત કરેલું હોય, કે જેના કર્મમાં વ્યવહાર અને પરમાર્થ બંને સમાયેલા હોય. જેમ પોતાના સંતાન માટે માતાએ બનાવેલા ભોજનમાં જે બળ કે સ્નેહ હોય છે તે હોટલોમાં મળતા ભોજનમાં નથી હોતું. તેની ઓળખ વ્યક્તિ પર પડતા ભોજનના પ્રભાવથી થાય છે તે જ રીતે ચોરી, લાંચ, રિશવત, ભ્રષ્ટાચાર દ્વારા કમાયેલા ધનનો પણ વૃત્તિ પર પ્રભાવ પડે છે. જેનાથી નૈતિક મૂલ્યોનું સ્તર નીચું આવે છે.

પવિત્ર ધનનું અર્થશાસ્ત્ર (Pure Money Economics) એક ખુબ જ સુંદર ગહન વિષય છે. અર્થવ્યવસ્થાના ક્ષેત્રમાં આ એક ખુબ જ ક્રાંતિકારી અને અલૌકિક વિચાર છે. આજે અર્થશાસ્ત્ર અને નીતિશાસ્ત્ર વચ્ચે કોઈ સમન્વય નથી "ખાવો પીવો

અને મોજ કરો"નું તત્ત્વજ્ઞાન આજની ભૌતિક દુનિયામાં પ્રવેશી ગયું છે. પરંતુ લોકોને એ સમજ પૂરી પાડવી જોઈએ કે સફેદનાણાંનો આધાર સ્તંભ તો "ત્યાગ, તપસ્યા અને સેવા"નો રહેલો છે. આ ઉપરાંત સરકારની ઈચ્છાશક્તિ, જનતાનો સહયોગ, સરકારી તંત્રની ઈમાનદારી તેમજ નૈતિક મૂલ્યો પ્રતિ શ્રદ્ધા ઉભી કરવાની જરૂર છે. કરવેરાનું માળખું સરળ અને ઉચિત બનાવવા, સરકારે પ્રયાસો કરવા જોઈએ. જુદા જુદા કરવેરાનું માળખું યુક્તિયુક્ત હોવું જોઈએ. નાણાંનું બિનજરૂરી પ્રદર્શન કરનારાઓ માટે કઠોર દંડાત્મક વ્યવસ્થા હોવી જોઈએ, એટલું જ નહીં કાળા નાણાંની સંગ્રહ પ્રવૃત્તિ ને અંકુશમાં લેવા લોકર ખોલાવવા આવનારાઓને માટે બંધનકર્તા રહે અને તેમની ઓળખ પાકી થાય તે માટે ચોક્કસ નિયમો ઘડીને તેનો યુસ્ત અમલ કરાવવો જરૂરી છે. એટલું જ નહીં AI અને Big Dataનો ઉપયોગ થવો જોઈએ. કરચોરી અને અનિયમિત નાણાં પ્રવાહની ઓળખ કરવા ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. ટ્રાન્સપેરેન્સી માટે Block-chain આધારિત નાણાંકીય વ્યવહારો થવા જોઈએ. દરેક નાગરિક માટે આવક ખર્ચની પારદર્શિતા વધારવી જોઈએ. ભ્રષ્ટાચાર વિરોધી સંસ્થાઓને મજબૂત બનાવવી જોઈએ.

નિષ્કર્ષ :

કાળા નાણાંની સમસ્યાએ વિશ્વના મોટા ભાગના દેશોને ભરડો લઈ લીધો છે. કાળા નાણાંનું પ્રમાણ ભારતીય અર્થવ્યવસ્થામાં ઘણું મોટું છે જેની વિઘાતક અસરો આર્થિક વિકાસ તેમજ જનજીવન પર પડ્યા વગર રહેતી નથી. કાળું નાણું આવકની અસમાન વહેંચણી, ઉત્પાદન અને વપરાશવૃદ્ધિના વલણોને બ્રેક મારીને વિકાસની ગાડીને શંભાવી દે છે. આવકની અસમાનતાથી વંચિતો, દરિદ્રોના પ્રશ્નો, યાતનાઓ વધે છે. તેઓનો અસંતોષ

વધવાથી વિઘાતક પરિણામો આવી શકે છે, માટે આર્થિક, સામાજિક, ભૌગોલિક, રાજકીય વિકાસની સાથે સાથે માનવીય વિકાસ થવો જરૂરી છે. માત્ર આર્થિક સ્તર ઊંચું આવે તેને વિકાસ ન કહી શકાય, પરંતુ સાથે-સાથે વિચારોમાં ક્રાંતિ આવવી જોઈએ. હવે આવશ્યકતા છે સૌને નૈતિકતાના પાઠ ભણાવવાની, નૈતિક જાગૃતિ લાવવાની, શિક્ષણ દ્વારા સાચા મૂલ્યો વિકસાવવાની અને ઈમાનદારી, સમાનતા અને ન્યાય પ્રધાન મૂલ્યોના ઘડતરની. દરેક નાગરિકના સહયોગ, પારદર્શિતા, જવાબદારી અને ઈમાનદારીથી જ આ સમસ્યા પર કાબૂ મેળવવો શક્ય છે.

સંદર્ભ સૂચિ :

1. Income Tax Department Annual Report (2023-24)
2. Enforcement Directorate Press Releases
3. Swiss National Bank Annual Report (2023)
4. Economic Times, Livemint, Times of India (2023-2024 Articles)
5. PIB india official statements
6. Global financial integrity reports
7. Government of India (2012) white paper on black money, Ministry of finance, Department of Revenue
8. Datt R & Sundharam K.P.M. (2020) Indian Economy